

Χρήσιμο Θεολογικό Γλωσσάριο.

π. Γεώργιος Κουγιουμτζόγλου.

Άβατον: Ιερός τόπος, στον οποίο δεν μπορεί κανείς να εισέλθει. Α. Μοναστήρι είναι η Μονή στην οποία απαγορεύεται η είσοδος γυναικών και αντιθέτως, για γυναικείες Μονές, στις οποίες απαγορεύεται η είσοδος ανδρών. Α. Αγίου Όρους. Α. σε άνδρες και γυναίκες είναι και το Άγιο Βήμα των Ιερών Ναών στο οποίο πρέπει να εισέρχονται ΜΟΝΟ όσοι έχουν ειδική άδεια για να υπηρετήσουν το Λειτουργό Ιερέα.

Αββάς: Τίτλος, που αρχικά χρησιμοποιήθηκε στην Αίγυπτο και στη Συρία, γι' αυτούς που εκτελούσαν χρέη πνευματικού οδηγού, όταν ο αναχωρητισμός άρχισε να μεταμορφώνεται σε κοινόβια. Αναγνωριζόταν η αγιότητα και η πείρα τους, είτε με εκλογή, είτε με φυσική αναγνώριση της αρετής τους, λόγω της μακροχρόνιας και ευλογημένης ασκήσεώς τους. Αργότερα ο όρος αντικαταστάθηκε στην πρώτη περίπτωση (εκλογή) από τη λέξη 'ηγούμενος'. Ανάλογος της λέξεως Αββάς υπήρξε αργότερα στη Ρωσία ο όρος 'Στάρετς'.

Αίνοι: Καλούνται οι ψαλμοί ρμη' (148), ρμθ' (149) και ρν' (150), όχι μόνο επειδή προτάσσεται στους περισσότερους στίχους αυτών η λέξη

‘αινείτε’, αλλά και διότι οι τρεις αυτοί ψαλμοί είναι κατά το περιεχόμενο ένας αίнос και ένας ευχαριστήριο ύμνος στον Θεό. Στις Ιερές Μονές ψάλλονται, μόνοι ή μετά τροπαρίων, πανηγυρικά, στο τέλος του Όρθρου. Τα τροπάρια αυτά σαν εφύμνιο των στίχων των αίνων καλούνται στιχηρά των αίνων ή, κατά συνεκδοχή, ‘αίνοι’. Στους Ιερούς Ναούς των πόλεων, συνήθως, αυτοί οι ‘αίνοι’ μόνο ψάλλονται. Όταν τελείται Όρθρος καθημερινής καί δέν υπάρχουν τροπάρια αίνων, αναγινώσκονται ή ψάλλονται οι αίνοι (οι τρεις ψαλμοί).

Ακηδία: Με τη στενή έννοια είναι η αμέλεια, η αφροντισιά, η αδιαφορία, η παραίτηση από κάθε πνευματική εργασία (ψαλμωδία, προσευχή, μελέτη, εκτέλεση κανόνα κ.λπ.). Με την ευρύτερη έννοια είναι η γενική ψυχοσωματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αρνητική τοποθέτηση του ανθρώπου στη ζωή: αϋπνία, ανορεξία, απελπισία, μελαγχολία, ‘συγκεχυμένες’ σκέψεις και τάση αυτοκαταστροφής.

Ακροβυστία: Το τμήμα της πόσθης, του ανδρικού γεννητικού οργάνου, το οποίο κατά την περιτομή κόβεται, ή, το κομμένο τμήμα της πόσθης (βλ. Περιτομή).

Ακροστιχίς, ίδα: Τα αρχικά γράμματα των Κοντακίων ή τών Κανόνων, ή των Ιαμβικών στίχων, που σχηματίζουν την αλφάβητο ή το όνομα του Υμνογράφου ή κάποια άλλη λέξη.

Αλληλουάριο: Τριπλό αλληλούϊα, που ψάλλεται ως εφύμνιο βιβλικών ή ψαλμικών στίχων ή μετά το Αποστολικό Ανάγνωσμα. Όταν παρεμβάλλονται και ψάλλονται και οι δύο στίχοι που υπάρχουν (ή προβλέπονται, στους ‘Αποστόλους’ τώω καθημερινών) μετά τον ‘Απόστολον’ των Κυριακών, ψάλλεται τρεις φορές (επί τρία).

Αλληλουΐα: Εβραϊκή λέξη που σημαίνει ‘Αινείτε τον Θεόν’. Μπήκε στη χριστιανική λατρεία μαζί με τους ψαλμούς από την ιουδαϊκή λατρευτική πράξη. π.χ. στον Εξάψαλμο, στη Θ’ Ώρα, στις στάσεις του Ψαλτηρίου κ.λπ. και ιδιαίτερα στις ακολουθίες της Μεγ. Τεσσαρακοστής.

Αμαρτία: Η διακοπή των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό, που γίνεται με λόγια, με έργα ή με τη διάνοια. Είναι η ανυπακοή του πλάσματος προς τον Πλάστη.

Συνέπειες της αμαρτίας: Η ρήξη ανάμεσα στον άνθρωπο και στον Θεό εισάγει και μια ρήξη ανάμεσα στα μέλη της ανθρώπινης κοινωνίας (αρχής γενομένης από το πρώτο ζευγάρι. Γεν. β’, 18.23’ γ’, 16’ δ’, 8.24), αλλά και την εμφάνιση μεταξύ Θεού και ανθρώπου τρίτου προσώπου του διαβόλου. Με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και την ανθρώπινη βούληση-προαίρεση-διάθεση καταπολεμείται η αμαρτία και επανέρχεται ο

άνθρωπος στην περιοχή του θείου θελήματος, λόγω της νίκης του Χριστού κατά της αμαρτίας, του διαβόλου και του κόσμου (Ιω. Ιστ', 33).

Αμήν: Εβραϊκή λέξη που έμεινε αμετάφραστη και σημαίνει: ναι, βέβαια, μακάρι, σίγουρα, είτε να γίνει, γένοιτο. Όταν κανείς λέει Αμήν, διακηρύσσει ότι θεωρεί αληθινό αυτό που μόλις ειπώθηκε, έτσι ώστε να επιβεβαιώνει μια πρόταση, ή να μετέχει, με αυτή τη λέξη, σε μια προσευχή.

Άωμος: Ο ριη' (118) ψαλμός. Ονομάστηκε έτσι επειδή αρχίζει με τη λέξη «Άωμοι εν οδώ...». Διαβάζεται στο Μεσονύκτικό, στις κηδείες και στις Παννυχίδες.

Αναβαθμοί: Α. λέγονται οι δέκα πέντε ψαλμοί ριθ' - ριγ' (119-133) τής Π. Διαθήκης που ψάλλονταν κατά τις αναβάσεις των Ιουδαίων στην Ιερουσαλήμ σε περιπτώσεις μεγάλων εορτών. Σήμερα στη θέση των ψαλμών ψάλλονται 75 τροπάρια των αναβαθμών της Οκτώηχο, τα οποία ο υμνωδός ερρανίσθη από τους 15 ψαλμούς και ψάλλονται στον Όρθρο κάθε Κυριακής (7 ήχοι x 9 τροπάρια + ο πλ. του δ; χ 12 = 75 Αναβαθμοί). Οί Α. αύ- τοί ανά τρεις αποτελούν ένα αντίφωνο (7 ~χοι x 3 + ο πλ. του δ' x 4 = 25 Αντίφωνα). Οι ωδές αυτές των Α. ψαλλόμενες στις Εκκλησίες συμβολίζουν την ψυχική ανάταση των χριστιανών όχι στο Ναό τον επίγειο, αλλά σ' αυτόν τον αχειροποίητο Ναό του Θεού, τον Ουράνιο.

Ανάγνωσμα: Περικοπή από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, από τις Επιστολές (ή Πράξεις) και το Ιερό Ευαγγέλιο που διαβάζεται στις Ακολουθίες της Εκκλησίας και στη Θεία Λειτουργία.

Αναγνώστης: Κατώτερος Κληρικός, καθιερωμένος στο λειτούργημα αυτό με χειροθεσία Επισκόπου. Είναι επιφορτισμένος με την ανάγνωση των διαφόρων αναγνωσμάτων (χύμα ή έμμελώς) της Λατρείας μας.

Ανάθεμα ή Αφορισμός: Είναι η έσχατη εκκλησιαστική ποινή σε χριστιανούς που παραποίησαν την εκκλησιαστική τους συνείδηση και βαρειά-αμετανόητα αμαρτάνουν, ή περιέπεσαν σε αίρεση. Αφορισμός ανθρώπου σημαίνει αποκοπή από το σώμα της Εκκλησίας και τη χριστιανική κοινότητα. Αίρεται μετά από ειλικρινή και έμπρακτη μετάνοια. Ανάθεμα = Εις Θεόν ανατίθημι· για την τελική από Αυτόν κρίση.

Ανακομιδή: Η μεταφορά των λειψάνων ενός Αγίου στον τόπο ή στο Ναό του Αγίου.

Ανάμα ή Νάμα: Το κατάλληλο κόκκινο κρασί που προσφέρεται για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας.

Αναστασιματάριο: Μουσικό εκκλησιαστικό βιβλίο που περιέχει αναστάσιμους ύμνους από την Οκτώηχο.

Ανάσταση νεκρών: Είναι κατ' εξοχήν χριστιανική διδασκαλία και δόγμα της πίστεώς μας. Την έκήρυξε ο Χριστός και την επιβεβαίωσε με τη δική Του Ανάσταση. Θα πραγματοποιηθεί κατά τή β' Παρουσία του Κυρίου. Τότε οι νεκροί θ' αναστηθούν για ν' ακολουθήσει η τελική κρίση. Όσοι εκείνη την περίοδο θα ζουν, «εν ριπή οφθαλμού» θ' αποκτήσουν και αυτοί τα νέα αναστημένα σώματα, τα οποία θα είναι τα ίδια, με αυτοσυνειδησία ταυτόχρονα όμως θα είναι και εντελώς καινούργια (όπως του Χριστού μετά την Ανάστασή Του), φωτεινά και λαμπρά. Ο άνθρωπος τότε θα γίνει ισάγγελος, εφ' όσον στην τελική κρίση συγκαταριθμηθεί μετά των δικαίων, οπότε θα του χαριστεί η αιώνιος ζωή.

Αναφορά: Λέγεται η θεία Ευχαριστία διότι η θυσία αναφέρεται = προσφέρεται στον Θεό. Α. ονομάζεται και το κυριότερο μέρος της Θείας Λειτουργίας: η Λειτουργία του Μυστηρίου. Αρχίζει όταν ακούγεται η εκφώνηση: «Στώμεν καλώς· στώμεν μετά φόβου· πρόσχωμεν την αγίαν Αναφοράν εν ειρήνη προσφέρειν». Τελειώνει, όταν λέγεται το: «Και έσται τα ελέη του μεγάλου Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού μετά πάντων ύμών».

Αντερί: Ένδυμα των Κληρικών και Μοναχών, το οποίο καλύπτει το σώμα τους πριν από το ράσο. Λέγεται και ζωστικό.

Αντίδωρο: Μικρό τεμάχιο από το πρόσφορο που αγιάστηκε στην Προσκομιδή, ή κατ' οικονομία μπροστά στο Σώμα και Αίμα του Κυρίου κατά την ψαλμωδία του «Άξιόν έστιν...» της Θείας Λειτουργίας· προσφέρεται αντί του Δώρου. Παλαιότερα προσφερόταν μόνο σε όσους δεν κοινωνούσαν. Το τρώμε νηστικοί. Όσοι κοινωνούν το λαμβάνουν μόνοι τους και το τρώνε αμέσως για να κατέβουν μέσα τους μαζί με αυτό και τυχόν εναπομείναντες στο στόμα τους Μαργαρίτες (βλ. λέξη).

Αντίφωνα: Είναι τροπάρια που ψάλλονται από τους δύο χορούς στην Εκκλησία κατ' ανταπόκριση. Δύο γνωστά αντίφωνα της Θείας Λειτουργίας είναι «Ταις πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ, σώσον ημάς» και «Σώσον ημάς, Υιέ Θεού, ο αναστάς εκ νεκρών, ψάλλοντάς Σοι Άλληλούϊα». Στα Α. αυτά προηγούνται στίχοι από τους ψαλμούς. Στον Όρθρο της Κυριακής μετά τα Ευλογητάρια και την Υπακοή ψάλλονται τα Α. των Αναβαθμών όπως αναλύθηκε προηγουμένως στους Αναβαθμούς (τρία Α. κάθε φορά x 3 τροπάρια), ακολουθεί το προκείμενον και αναγινώσκεται το Εωθινό Ευαγγέλιο.

Απάθεια: Είναι η απελευθέρωση της ψυχής από την έλξη των παθών, η αποδέσμευση από την αμαρτία. Είναι δωρεά του Θεού στον

άνθρωπο που αγωνίζεται φιλοπόνως με νηστεία, προσευχή, αγρυπνία, σιωπή και ιδιαιτέρως με την ταπεινοφροσύνη.

Απαρχές: Μικρές ποσότητες από τους πρώτους, καλύτερους, καρπούς των προϊόντων της γης, οι οποίοι προσφέρονται σαν δώρο ευγνωμοσύνης και ευχαριστίας στον Θεό. Η αφιέρωση στον Θεό των πρώτων καρπών εξαγιαίνει όλη τη συγκομιδή, γιατί το μέρος αντιστοιχεί στο όλο (Ρωμ.ια΄, 16). Η προσφορά των πρωτοτόκων, των ζώων και των ανθρώπων, δηλ. «παν διανοίγον μήτραν» είναι μία ειδική εφαρμογή του νόμου για τις απαρχές (Εξ. Κβ΄, 28 εξ.). Στις 6 Αυγούστου προσφέρονται και ευλογούνται στους Ναούς τα σταφύλια, στις 14 Σεπτεμβρίου οι σπόροι, το Πάσχα το τυρί και τα αυγά κ.λπ.

Απόστιχα: ή «από στίχου» ή «τα του στίχου» είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό μετά τα Πληρωτικά και στον Όρθρο καθημερινής προ της απολύσεως (όταν διαβάζονται οι ψαλμοί των Αίνων). Οι στίχοι που προηγούνται στα διάφορα τροπάρια διαφέρουν σε ποσότητα και ποιότητα. Των Α. οι στίχοι είναι συνήθως κατ' έκλογήν, ενώ των στιχηρών τροπαρίων οι στίχοι είναι κατά συνέχεια από τον στιχολογούμενο ψαλμό. Τα Α. διακρίνονται: Σε Αναστάσιμα (αναφερόμενα στην Ανάσταση του Κυρίου), σε Σταυρώσιμα (στα πάθη και στο Σταυρό του Κυρίου), σε Αποστολικά (στους Αποστόλους), σε Μαρτυρικά, Νεκρώσιμα και Κατανυκτικά (που αναφέρονται στις μετά καταλύξεως δεήσεις μας).

Αποστολικές Διαταγές: Κανονικολειτουργική συλλογή του Δ' αιώνα. Είναι κείμενο ψευδεπίγραφο (βλ. λέξη).

Αποστολικοί Πατέρες: Λέγονται οι Επίσκοποι και οι Εκκλησιαστικοί συγγραφείς του Α΄ καί Β΄ μ.Χ. αιώνα. Τρεις είναι οι κυρίως Α.Π., διάδοχοι των Αποστόλων: Ο Κλήμης επίσκοπος Ρώμης (†101), ο Πολύκαρπος επίσκοπος Σμύρνης († 156) και ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος επίσκοπος Αντιοχείας († 113). Άλλοι Α.Π. είναι ο Παπίας, ο Βαρνάβας, ο Ερμάς και ο Φιλόθεος Βρυένιος. Οι περισσότεροι υπήρξαν συγγραφείς «λόγω περιστάσεων».

Αρτοκλασία: Αγιαστική πράξη και τελετή ευλογίας των βασικών προϊόντων της γης (σίτου, οίνου και ελαίου) σ' ανάμνηση της ευλογίας των πέντε άρτων από τον Χριστό (Ματ.ιδ΄,19-20). Οι πιστοί προσφέρουν τα δώρα τους στον Χριστό και η Εκκλησία Του τα ευλογεί και εύχεται για την πλούσια καρποφορία τους στους εορτάζοντες και σ' όλο τον κόσμο από τον Θεό που «ευλογεί, αγιάζει και τρέφει τα σύμπαντα». Στον

Εσπερινό τελείται πριν από τα Απόστιχα και στον Όρθρο μετά τη Δοξολογία.

Αρχή (βάζω αρχή): Η ανανέωση της αποφάσεως του πιστού για την εφαρμογή του θείου θελήματος με περισσότερη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς του, μετά από κάθε πτώση ή χαλάρωση του ζήλου και της αγωνιστικότητάς του.

Βάπτισμα: Το πρώτο και βασικό ιερό Μυστήριο της Εκκλησίας, με το οποίο ο άνθρωπος απαλλάσσεται από την ενοχή του προπατορικού αμαρτήματος και γίνεται μέλος της Εκκλησίας του Χριστού. 'Σύμφυτος' με το θάνατο, την ταφή και την Ανάσταση του Σωτήρα (Ρωμ. στ', 3, 4' Κολ. Β', 12). Πραγματοποιείται με την τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο αγιασμένο νερό της κολυμβήθρας ή του βαπτιστηρίου στο όνομα της Αγίας Τριάδος. (Η κατάδυση συμβολίζει το θάνατο και την ταφή του Χριστού και η ανάδυση την ανάσταση μαζί Του). Με το βάπτισμα ο πιστός γίνεται ναός του Αγίου Πνεύματος (Α' Κορ. στ; 19), το θετό παιδί του Πατέρα (Γαλ. δ', 5 καί εξ.), ο αδελφός και συγκληρονόμος του Χριστού, που ζει από τη ζωή του Χριστού και μέλλει να μοιραστεί τη δόξα Του (Ρωμ. η', 2.9.10.17' Εφ. β', 6). Το όνομα στο παιδί δίνεται, (πρέπει να δίνεται), την όγδοη ημέρα από τη γέννησή του. Το βάπτισμα ανάγκης, (το αεροβάπτισμα), γίνεται στον αέρα, όταν το παιδί κινδυνεύει να πεθάνει. Υψώνεται τρίς στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, ενώ προηγουμένως έχουμε πει: βαπτίζεται ο δούλος του Θεού τάδε. Τελείται από κάθε πιστό άνδρα ή γυναίκα.

Βασκανία: Το μάτιασμα του ολιγόπιστου από ανθρώπους οι οποίοι επηρεάζουν με λόγια, με έργα ή με τη σκέψη τούς συνανθρώπους τους, επικαλούμενοι αντίθετες-σατανικές δυνάμεις. Η Εκκλησία παραδέχεται τη δυνατότητα αυτών των ανθρώπων να βασκάνουν συνανθρώπους τους, έχει ειδική ευχή την οποία διαβάζουν οι Ιερείς (δεν είναι καλό να διαβάζεται από λαϊκούς) και τονίζει ότι όσοι μετέχουν στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας (Εξομολόγηση-Θεία Κοινωνία) δεν προσβάλλονται, διότι είναι δυνατοί· τους προστατεύει ο παντοδύναμος Θεός (μόνο οι αδύνατοι οργανισμοί προσβάλλονται σέ περίπτωση επιδημίας π.χ. γρίπης).

Βεελζεβούλ: Είναι ο σατανάς, ο διάβολος.

Βήλον: Το βυσσινί ή κεραμιδί υφασμάτινο καταπέτασμα (ή αυλαία) που κρέμεται στην Ωραία Πύλη του Ιερού και χωρίζει μαζί με τα βημόθυρα το Άγιο Βήμα από τον κυρίως Ναό.

Βημόθυρα: Οι δύο σκαλιστές και πολλές φορές εικονογραφημένες πόρτες της Ωραίας Πύλης.

Γάμος: Τελετουργική πράξη κατά την οποία η Εκκλησία παρέχει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος στους νυμφευομένους. Είναι ένα από τα επτά Μυστήρια της Εκκλησίας μας και τελείται μαζί με τη μνηστεία (τους αρραβώνες). Παλαιότερα ήταν συνδεδεμένος μαζί με τη Θεία Λειτουργία. Σκοπός του είναι η πνευματική ολοκλήρωση των συζύγων (γεγονός που οδηγεί στη σωτηρία) και η τεκνογονία. Για τους πιστούς ο γάμος είναι «μέγα μυστήριο εις Χριστόν και εις την Εκκλησίαν» (Εφ.ε΄, 12). Η σχέση Εκκλησίας και Χριστού αποτελεί ζωντανό παράδειγμα υποταγής και αγάπης, που πρέπει να μιμούνται οι σύζυγοι. Για τη σύναψη Γ. δεν πρέπει να υπάρχουν κωλύματα (συγγενείας κ.λπ.), διότι αυτά τον εμποδίζουν. Η διάλυσή του είναι σοβαρή παράβαση με πολλές συνέπειες· «ο ουν ο Θεός συνέζευξεν άνθρωπος μη χωριζέτω» (Μαρ.ι΄, 9). Γι' αυτό πριν φθάσει κανείς στο γάμο πρέπει να γνωρίσει καλά τι άνθρωπο παίρνει και τι υποχρεώσεις αναλαμβάνει. Η Εκκλησία επιτρέπει τη διάλυσή του, χωρίς και να την επιβάλλει, μόνο για λόγους μοιχείας. «Κατ' οικονομία», αργότερα, δέχθηκε και άλλους λόγους που πρότεινε το κράτος.

Γενέθλιος ημέρα: Είναι η ημέρα μαρτυρίου ή κοιμήσεως ενός Αγίου. Είναι ημέρα εισόδου του στην Ουράνιο Βασιλεία-Εκκλησία. Οι Ορθόδοξοι αυτά τα γενέθλια εορτάζουμε που συμπίπτουν με την ονομαστική μας εορτή, την εορτή του Αγίου μας που φέρουμε το όνομά του. Οι Προτεστάντες που δεν έχουν Αγίους εορτάζουν και τιμούν ανθρωποκεντρικά την ημέρα γεννήσεώς τους σ' αυτό τον κόσμο. Εμείς ζούμε και εορτάζουμε θεανθρωποκεντρικά.

Γιαχβέ: Εβραϊκή ονομασία του Θεού την οποία έδωσε στον εαυτό Του ο ίδιος ο Θεός (Εξ. γ΄,13-15· λδ΄,6 εξ.). Την αποκάλυψε στο Μωϋσή μέσα στην έρημο και στην οδύνη της εξορίας.

Γονυκλισία: Ευλαβική στάση με κάμψη των γονάτων κατά την ώρα της προσευχής, σε ένδειξη ταπεινώσεως, μετανοίας και συντριβής μπροστά στον Θεό. Και ο Κύριος «θεις τα γόνατα προσηύχετο» (Λουκ. κβ΄,41). Γενική Γ. στην Εκκλησία γίνεται στον Εσπερινό της Πεντηκοστής (επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος). Δε γίνεται Γ. από το Εσπέρας του Σαββάτου μέχρι το εσπέρας της Κυριακής και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου. Βλ. και σελ. 186 (περί γονυκλισίας).

Δαίμονες: Ήσαν κάποτε το δέκατο τάγμα των Αγγέλων. Εξ αιτίας του αρχηγού τους Εωσφόρου (=ο φέρων την έω, την αυγή) εξέπεσαν της

ιδιότητάς τους και κατέστησαν πονηρά πνεύματα, λόγω αλαζονείας και εωσφορικής υπερηφανείας. Ο Εωσφόρος ή Διάβολος ή Σατανάς έκτοτε και οι δαίμονές του, μετά την πτώση του ανθρώπου, αντιμάχονται το έργο του Θεού και εχθρεύονται από καταβολής κόσμου τον άνθρωπο. Σαν πνευματικές υπάρξεις διαθέτουν μεγαλύτερες ικανότητες από τον άνθρωπο και επηρεάζουν το λογισμό του (τη σκέψη του), οδηγώντας τον στην αμαρτία, στην απελπισία, στην απώλεια. Όποιος όμως μετέχει στα Μυστήρια της Εκκλησίας (Εξομολόγηση και Θ. Κοινωνία) εξουδετερώνει τις επιδράσεις ή επιθέσεις των Δ. χάρη στο απολυτρωτικό έργο του Χριστού, το Σταυρό και την Ανάστασή Του. Διότι ο Χριστός με την επίγεια ζωή και το έργο Του, αντιμετωπίζει προσωπικά το Σατανά και τον νικά (Ματ. δ' 11) μαζί με τους δαίμονες, που εξουσιάζουν την αμαρτωλή ανθρωπότητα, και τους νικά στο δικό τους χώρο. Αυτό είναι το νόημα των πολυαρίθμων επεισοδίων με τους δαιμονιζομένους. Αντιμετωπίζοντας την ασθένεια (των δαιμονισμένων) αντιμετωπίζει και θριαμβεύει πάνω στο Σατανά. Όμως ο αγώνας κατά του διαβόλου και των δαιμόνων θα τελειώσει, σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο, με την τελευταία πράξη της «ιστορίας της σωτηρίας», την «Ημέρα του Κυρίου» (Α' Κορ. ιε', 24-28).

Δέκα εντολές: Είναι ο πρώτος γραπτός νόμος του Θεού που δόθηκε στο Μωυσή, στο όρος Σινά, τρεις μήνες μετά την έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο. Λεπτομέρειες υπάρχουν στα ιθ' και κ' κεφάλαια της Εξόδου. **Εντολή 1η:** Εγώ ειμί Κύριος ο Θεός σου· ουκ έσονταί σοι θεοί έτεροι πλην εμού (κ' 2-3). **2η:** Ου ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, ουδέ παντός ομοίωμα ου προσκυνήσεις αυτοίς, ουδέ μη λατρεύσεις αυτοίς (στιχ. 4-5). **3η:** Ου λήψει το όνομα Κυρίου του Θεού σου επί ματαίω· ου γαρ μη καθάριση Κύριος ο Θεός σου τον λαμβάνοντα το όνομα αυτού επί ματαίω (στιχ.7). **4η:** Μνήσθητι την ημέραν των σαββάτων αγιάζειν αυτήν· εξ ημέρας έργα και ποιήσεις πάντα τα έργα σου· τη δε ημέρα τη εβδόμη σάββατα Κυρίω τω Θεώ σου· ου ποιήσεις εν αυτή παν έργον (στίχ. 8-10). **5η:** Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου, ίνα ευ σοι γένηται και ίνα μακροχρόνιος γένη επί της γης της αγαθής, ης Κύριος ο Θεός σου δίδωσί σοι (στίχ. 12). **6η:** Ου μοιχεύσεις (στίχ. 13). **7η:** Ου κλέψεις (στίχ. 14). **8η:** Ου φονεύσεις (στίχ. 15). **9η:** Ου ψευδομαρτυρήσεις κατά του πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδή (στίχ. 16). **10η:** Ουκ επιθυμήσεις όσα τω πλησίον σου εστί (στίχ. 17).

Δεσποτικές εορτές: Οι εορτές που είναι αφιερωμένες στο πρόσωπο του Δεσπότη Χριστού.

Διάκριση: Η ενέργεια του να διακρίνω, να ξεχωρίζω το ένα από το άλλο, σαν προτιμότερο ή καταλληλότερο για την περίπτωση· το χάρισμα του διακρίνειν ή προφητεύειν. Είναι καρπός της βαθειάς ταπεινώσεως και της απάθειας. Προϋποθέσεις για την απόκτησή της: η γνώση του νόμου του Θεού (γραπτού και παραδόσεως), η ορθή δογματική συνείδηση και η προσωπική πνευματική εμπειρία, σέ συνδυασμό με την υποταγή σε πνευματικό οδηγό.

Δίπτυχο: Απλό ή επισημότερο χαρτί διπλωμένο στη μέση, όπου γράφονται, στη γενική πτώση, τα ονόματα ζώντων (αριστερά) και τεθνεώτων (δεξιά). Το δίνουμε μαζί ή χωρίς Πρόσφορο στον Εσπερινό του Σαββάτου συνήθως (ή άλλης μεγάλης εορτής) στους Ιερούς Ναούς, για να μνημονεύσει ο Ιερέας τα ονόματα στην Ιερά Προσκομιδή.

Διωγμοί: Οι διώξεις, τα μαρτύρια και οι θάνατοι των Χριστιανών από ειδωλολάτρες ή αλλοθρήσκους Βασιλείς και άρχοντες. Το μυστήριο του διωγμού διακρίνεται από το μυστήριο του πόνου. Ο πόνος αποτελεί πρόβλημα που κτυπάει όλους τους ανθρώπους, ακόμη και τους δίκαιους. Ο διωγμός χτυπάει τους δίκαιους, επειδή είναι δίκαιοι.

Δοξαστικό: Το ιδιόμελο τροπάριο, στο οποίο προηγείται ο στίχος «Δόξα Πατρί...». Στον Εσπερινό ψάλλεται μετά τα Εσπέρια και τα Απόστιχα. Στον Όρθρο ψάλλεται στη Λιτή και, στους «Αίνους» ή στα Απόστιχα. Εωθινό Δ. ονομάζεται το δοξαστικό τροπάριο των «Αίνων», που έχει θέμα το αντίστοιχο ευαγγελικό ανάγνωσμα από τα ένδεκα εωθινά Ευαγγέλια.

Δωδεκάορτο: Οι δώδεκα Δεσποτικές εορτές που αναφέρονται στα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Κυρίου. Βλ. σελ. 146.

Δωρεά: Πίσω από κάθε Δ. η Αγία Γραφή μας διδάσκει να αναγνωρίζουμε μια θεϊκή πρωτοβουλία· «Πάσα δόσις αγαθή και παν δώρημα τέλειον άνωθέν εστι καταβαίνον εκ σου του Πατρός των φώτων» (Ιάκ.α΄ 17). Συνεπώς ο ανθρώπινος εγωισμός σφάλλει όταν ισχυρίζεται ότι προηγείται της χάρης του Θεού. Όταν ο άνθρωπος αποδέχεται τη θεϊκή αυτή πρωτοβουλία γίνεται ικανός για μια μεγαλύτερη γενναιοδωρία από τον Θεό και έτσι καλείται με τη σειρά του ν' ασκήσει και αυτός τη δωρεά (Α΄Ιω. γ΄, 16). «Ό,τι καλό έχεις ή επιτυγχάνεις να το αποδίδεις στον Θεό» (Γέροντας Παΐσιος).

Εβδομάδα: Η περίοδος των επτά ημερών που, ολόκληρο το χρόνο, αρχίζουν από Δευτέρα και τελειώνουν την Κυριακή. Εξαίρεση του κανόνα αυτού αποτελεί η περίοδος που αρχίζει την Κυριακή του Πάσχα και τελειώνει την Κυριακή της Πεντηκοστής. Σ' αυτό το διάστημα η

εβδομάδα αρχίζει την Κυριακή. Μ' αυτό τον τρόπο αριθμούνται οι ημέρες, οι Κυριακές και οι εβδομάδες στο «Ευαγγέλιο», που χρησιμοποιείται στους Ι.Ναούς για την ανάγνωση κάθε ημέρα των περικοπών.

Εισοδικό: Το τροπάριο που ψάλλεται στα συλλείτουργα μετά το «Σοφία ορθοί», στη μικρή Είσοδο.

Είσοδος: Μικρά: Η μεταφορά του Ευαγγελίου διά μέσου του Ναού στην Αγία Τράπεζα, κατά την ώρα της ψαλμωδίας του γ' Αντιφώνου.

Μεγάλη: Η μεταφορά των προσκομισθέντων τιμίων Δώρων από την Προσκομιδή στην Αγία Τράπεζα, κατά τη διάρκεια του Χερουβικού Ύμνου.

Εκφώνησις: Η τελευταία φράση μιας λειτουργικής ευχής που λέγεται σε εμμελή απαγγελία. Το κυρίως μέρος της ευχής λέγεται χύμα, είτε μυστικώς, είτε χαμηλόφωνα, είτε εκφώνως (δυνατά).

Εορτολόγιο: Ο ετήσιος κύκλος των χριστιανικών εορτών που αρχίζει την 1η Σεπτεμβρίου. Περιλαμβάνει τις κινητές και ακίνητες εορτές.

Ευδοκία: Είναι η καλή διάθεση, η επιδοκιμασία, η εύνοια, η πλήρης ευαρέσκεια. Ό,τι έγινε, γίνεται και θα γίνει, λαμβάνει χώρα είτε «κατ' ευδοκία Θεού» είτε «κατά παραχώρησή Του». Στην «ευδοκία» ενεργεί ο Θεός «επηρεασμένος» από την υπακοή του ανθρώπου, ενώ στην «παραχώρηση» ο Θεός υποχωρεί, επειδή «Τον επηρεάζει» το θέλημα του ανθρώπου (ο εγωϊσμός του). Ό,τι κάνει ο άνθρωπος «κατ' ευδοκία Θεού» τον αγιάζει και τον οδηγεί στη σωτηρία. Ό,τι κάνει «κατά παραχώρηση του Θεού» τον οδηγεί στη δοκιμασία ή στην απώλεια της σωτηρίας του, εάν δεν μετανοήσει.

Εύλογία: Η έκφραση ευχής ή καλού λόγου (εύ + λόγος) σ' αντίθεση προς τον κακό λόγο, την κατάρα. Πρόκειται για την τελευταία ορατή χειρονομία του Χριστού πάνω στη γη, αυτή που αφήνει στην Εκκλησία Του, το δώρο της ευλογίας Του (Λκ. Κδ', 50). Γι' αυτό προφανώς αργότερα και ο Απ. Παύλος μας συμβουλεύει: «Ευλογείτε και μη καταράσθε» (Ρωμ. ιβ', 14). Η Ε. προέρχεται από τον Θεό, ή τους ανθρώπους και δέχονται την Ε., ο Θεός, οι άνθρωποι, ή άλογη και η άψυχη φύση. Ο άνθρωπος ευλογεί τον Θεό με την έννοια του υμνείν, του δοξολογείν και του μακαρίζειν τον Θεό. Η Ε. έχει μεγάλη δύναμη και επίδραση· φέρει χαρά, ευτυχία, επάρκεια, γονιμότητα, ενώ η κατάρα στέρξη, δυστυχία, συμφορά. Στη Θεία Λειτουργία η Ε. του Θεού μεταδίδεται στους πιστούς από το Λειτουργό με τη σταυροειδή κίνηση του χεριού ή του σταυρού ευλογίας. Το ζητούμενο στη ζωή του πιστού

είναι η Ε. του Θεού, που εξασφαλίζεται με την ταπεινή εκτέλεση του θελήματός Του. Ο ευλογημένος άνθρωπος αποκαλύπτει την ανεξάντλητη μεγαλοδωρία του Θεού και τις αναφαίρετες δωρεές του Αγίου Πνεύματος.

Ευλογία: Λέγεται και η Προσφορά, το Αντίδωρο και ό,τι κανείς προσφέρει με τέτοια διάθεση.

Ευσέβεια: Η Ε. θεωρείται από τους σύγχρονους μας σαν μία πιστότητα και ακρίβεια στην εκτέλεση των θρησκευτικών μας καθηκόντων, που συχνά περιορίζονται στις ασκήσεις ευσέβειας και μάλιστα ορισμένες ημέρες και ώρες του 24ώρου. Στην Αγία Γραφή η Ε. ακτινοβολεί περισσότερο: περιλαμβάνει ακόμη τις σχέσεις του ανθρώπου με τους συνανθρώπους του. Ο Χριστός είναι ο κατ' εξοχήν «ευσεβής» ως εκτελών πάντοτε το θέλημα του Πατρός και στο πρόσωπό Του η Ε. του Χριστιανού βρίσκει την πηγή και το πρότυπό της. Αυτόν μιμούνται τα πρόσωπα που αναφέρονται στα χωρία (Λουκ. Β', 25· Πράξ. β', 5· ι', 2· κβ', 12 και η', 2), η λατρεία τους εμπνέεται από υϊκό πνεύμα προς τον Θεό (Γαλ. δ', 6) και η δικαιοσύνη τους είναι «πίστις δι' αγάπης ενεργουμένη» (Γαλ. ε', 6). Τέτοια είναι η αληθινή χριστιανική Ε. και έχει δύο χαρακτηριστικά: Πρώτον, ελευθερώνει τον πιστό από την αγάπη προς το χρήμα (η ψεύτικη Ε. είναι άπληστη στο κέρδος) και δεύτερον, δίνει τη δύναμη να υπομένει ο άνθρωπος τους διωγμούς (ειρωνείες, πιέσεις, διώξεις κ.λπ.), που είναι ο κλήρος αυτών που θέλουν να ζήσουν ευσεβώς (Β' Τιμ. γ', 12). Έτσι ο αληθινά ευσεβής Χριστιανός μιμείται τον Χριστό και έτσι αποκαλύπτει στους αδελφούς του το πρόσωπο του ουρανίου Πατέρα μας.

Ημερολόγιο: Το 44 π.Χ. άρχισε να ισχύει το Ιουλιανό Ημερολόγιο. Βάσει αυτού η Α' Οικ. Σύνοδος καθόρισε τον εορτασμό του Πάσχα. Το ΙΣΤ' αι. καθιερώθηκε το Γρηγοριανό Η., από τον Πάπα Γρηγόριο τον ΙΓ' το οποίο σταδιακά υιοθετήθηκε από τα διάφορα κράτη. Το νέο Η., η Ελλάδα το καθιέρωσε το 1923 και η Εκκλησία της Ελλάδας το Μάρτιο του 1924. Ένα τμήμα του πληρώματος της Εκκλησίας παρέμεινε πιστό στο παλαιό Η., το Ιουλιανό. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι παλαιοημερολογίτες, οι οποίοι δεν έχουν «κοινωνίαν» με καμμία Αυτοκέφαλη Εκκλησία, ενώ θα μπορούσαν νά έχουν, όπως έχει το Άγιον Όρος, το οποίο, παρ' ότι ακολουθεί το παλαιό ημερολόγιο, «κοινωνεί» και με την Ελληνική και με τις λοιπές Ορθόδοξες Εκκλησίες. Το χειρότερο όμως με τους παλαιοημερολογίτες είναι ότι και μεταξύ τους δεν έχουν «κοινωνίαν», εφόσον έχουν τεμαχιστεί σε πολλές αυτοκέφαλες παρατάξεις, μερικές

από τις οποίες έχουν αλληλοαφοριστεί και επιπλέον έχουν ένα φανατισμό ξένο προς το πνεύμα της Ορθοδοξίας για ένα ζήτημα μάλιστα (της διαφοράς των 13 ημερών), το οποίο δεν είναι δογματικό.

Θάνατος: Το φαινόμενο του χωρισμού της ψυχής από το σώμα. Υπάρχει και ο λεγόμενος «θάνατος» της ψυχής, που σημαίνει χωρισμό του ανθρώπου από τον Θεό. Ο Θ. είναι συνέπεια του προπατορικού αμαρτήματος, διότι ο άνθρωπος, που δημιουργήθηκε με τη δυνατότητα της αθανασίας, σταδιακά θα την αποκτούσε, εάν δεν παρήκουε την εντολή του Θεού, οπότε δε θα γνώριζε θάνατο. Έτσι, μόνος του απομακρύνθηκε από το φως της Ζωής και ζούσε στο σκοτάδι του θανάτου, στον πόνο, στο μόχθο, στη φθορά. Εάν ζούσε επ' άπειρον (και δεν πέθαινε), η ζωή του μ' αυτές τις συνθήκες θά ήταν κυριολεκτικά ένα μαρτύριο και μιά αιώνια καταδίκη. Γι' αυτό ο θάνατος θεωρείται και είναι ευεργεσία του Θεού στον άνθρωπο. Μετά την Ανάσταση του Χριστού ο Θ. ονομάζεται ύπνος· κάποια ημέρα όλοι οι κεκοιμημένοι (οι νεκροί) θα ξυπνήσουν (βλ. Ανάσταση τών νεκρών).

Θέλημα: Είναι η βουλητική δύναμη της ψυχής μας ή το αντικείμενο στο οποίο συγκεντρώνεται η βούλησή μας. Η ελεύθερη βούληση είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του «κατ' εικόνα» που, μετά την πτώση των πρωτοπλάστων, υποδουλώθηκε στο διάβολο. Μετά την απόλυτη όμως υποταγή του ανθρώπινου θελήματος του Θεανθρώπου στο θέλημα του Πατρός, αποκαταστάθηκε η «πεπτωκυῖα» βούληση στο «κατά φύσιν». Από τότε η συμφωνία της ανθρώπινης βουλήσεως με το θέλημα του Θεού «εν Χριστώ», απελευθερώνει τον άνθρωπο από τα δεσμά του διαβόλου και της διεστραμμένης ελευθερίας του. Η Πατερική πείρα χαρακτήρισε το θέλημα του μεταπτωτικού ανθρώπου, σαν χάλκινο τείχος που χωρίζει τον άνθρωπο από τον Θεό και τον αγώνα (του ανθρώπου) για την εκκοπή του ιδίου θελήματος, σαν μαρτύριο και σταυρό. Ο αγώνας αυτός αποτελεί βασικό στοιχείο της ορθόδοξης πνευματικότητας. Διότι όταν κανείς ικανοποιεί το θέλημά του, αρχικά απολαμβάνει την τέρψη της ηδονής, η οποία όμως είναι εφήμερη, παραπλανητική και καταλήγει γρήγορα σε απογοήτευση και πίκρα. Γι' αυτό και η εκκοπή του θελήματος αξιολογείται περισσότερο από τη νηστεία και την προσευχή, οι οποίες χωρίς την υπακοή αυξάνουν τον εγωκεντρισμό και ενισχύουν τη φιλαυτία. Αυτός που επιμένει στο θέλημά του έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό του και δεν μπορεί να γνωρίσει το θέλημα του Θεού. «Εάν συνταιριαστεί το δικαίωμα με το

θέλημα είναι θάνατος, μεγάλος κίνδυνος, μεγάλος φόβος. Τότε πέφτει εντελώς ο άθλιος άνθρωπος».

Θεομητορική εορτή: Οι εορτές που είναι αφιερωμένες στο πρόσωπο της Θεομήτορος, της Παναγίας: Γενέσιο, Εισόδια, Ευαγγελισμός, Υπαπαντή, Σύλληψη Αγίας Άννης, Κοίμηση.

Θεοτοκάριο: Λειτουργικό βιβλίο που περιέχει 56 ασματικούς κανόνες στους οκτώ ήχους, αφιερωμένους στη Θεοτόκο. Ψάλλονται συνήθως στα Μοναστήρια μετά τον Εσπερινό, κάθε ημέρα (εκτός Μ. Εβδομάδας, Διακαινησίμου και Δωδεκαημέρου).

Θεοτοκίο: Τροπάριο που εγκωμιάζει τη Θεοτόκο και κατακλείει τις ομάδες των τροπαρίων ή τις ωδές των κανόνων με στίχο το «Και νυν και αεί...».

Θρησκόληπτος: Είναι αυτός που έχει αρρωστημένες θρησκευτικές αντιλήψεις. Παρουσιάζει προσκόλληση σε τύπους και φανατισμό. Όταν προχωρήσει το κακό γίνεται ψυχική αρρώστεια, η οποία ονομάζεται «θρησκοληψία».

Ιεροπραξία: Είναι κάθε αγιαστική πράξη (τελετή ή ευχή) του Κληρικού που γίνεται κατά την άσκηση του έργου της Λατρείας ή βάσει του Ευχολογίου. Η πράξη αυτή προσλαμβάνει χαρακτήρα μυστηριακό ή συμβολικό και με ορατό σημείο (τη συγκεκριμένη αγιαστική πράξη), η αόρατη χάρη του Θεού κοινωνείται από τον πιστό («εκχεώ από του Πνεύματός μου επί πάσαν σάρκα» Πρ.β', 17). Με τη στενή έννοια οι αγιαστικές πράξεις διακρίνονται των Μυστηρίων κατά το ότι με τα τελευταία που είναι θεοσύστατα, τα δώρα του Αγίου Πνεύματος παρέχονται ασφαλώς και με τη μαρτυρία της Εκκλησίας. Ενώ οι αγιαστικές πράξεις, που έχουν συσταθεί από την Εκκλησία, είναι, γενικά, προαιρετικές και οι περισσότερες έχουν ιδιωτικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με τα Μυστήρια.

Απαρίθμηση αγιαστικών πράξεων - ιεροπραξιών.

α. Καθιέρωση και ευλογία τόπων, στοιχείων και αντικειμένων λατρείας:

Εγκαίνια Ναού, καθιερώσεις Αντιμηνσίου, Εικόνων, Σκευών λατρείας, μεγάλος και μικρός Αγιασμός, Λειτουργικές ευλογίες σίτου, οίνου και ελαίου, ή καρπών, βαΐων κ.λπ.

β. Λειτουργικός αγιασμός των πιστών:

Συμμετοχή στις καθημερινές ακολουθίες των Ιερών Ναών (Εσπερινού-Όρθρου ή Παρακλήσεων), συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας - κυρίως Εξομολόγηση και Θ. Κοινωνία- αλλά και στα λοιπά Μυστήρια,

επιδίωξη συμμετοχής σε χειροθεσίες, οφφικιακές ευλογίες, μυστήρια ιερωσύνης, γάμου, σε μοναχικές αφιερώσεις κ.λπ.

γ. Ιδιωτικός αγιασμός της ζωής του χριστιανού. Η Εκκλησία εκχέει την ευλογία του Θεού στο σύνολο της ιδιωτικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής του πιστού: Ευλογεί οίκους, οχήματα, αγρούς, ποιμνια, συγκομιδές, δέντρα, καρπούς. Προστατεύει τη ζωή των χριστιανών από κάθε δαιμονική επίδραση, εξορκίζει τους δαιμονισμένους, εξαγνίζει τόπους και ό,τι ακάθαρτο.

Απευθύνει προς τον Θεό προσευχές για κάθε περίπτωση ή ανάγκη του πιστού: έναρξη κάθε εργασίας ή σπουδών, για ασθενείς, ταξιδεύοντες, κατά των πλημμυρών, σεισμών, χαλάζης, υπέρ των κεκοιμημένων κ.λπ.

Η ιεροπραξία με την οποία τελούνται τα Μυστήρια της Εκκλησίας λέγεται Ιερουργία ή Ιεροτελεστία.

Η ιεροπραξία με την οποία ο Επίσκοπος διά της επιθέσεως της χειρός στην κεφαλή προχειρίζει τον πιστό σε εκκλησιαστικό αξίωμα κατωτέρας τάξεως (Αναγνώστου, Ψάλτου, Υποδιακόνου κ.λπ.) λέγεται Χειροθεσία (τελείται έξω του ιερού Βήματος).

Η ιεροτελεστία με την οποία ο Επίσκοπος διά της επιθέσεως της χειρός στην κεφαλή προχειρίζει τον χειροτονούμενο, σε ένα από τους τρεις βαθμούς της ιερωσύνης λέγεται Χειροτονία.

Καθαγίας: Η μεταβολή σε άγιο κάποιου αντικειμένου. Ειδικότερα Κ. λέγεται η μεταβολή των τιμών Δώρων σε Σώμα και Αίμα του Χριστού κατά την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας.

Καθαίρεσις: Η μεγαλύτερη ποινή που επιβάλλεται στους κληρικούς των τριών βαθμών. Ο τιμωρούμενος επανέρχεται στην τάξη από την οποία προήλθε (λαϊκός ή μοναχός).

Κάθισμα: Του Ψαλτηρίου. -Τροπάριο που ψάλλεται μετά την ανάγνωση (ή μη) του Ψαλτηρίου κατά τη διάρκεια του οποίου ο λαός κάθεται. Κ. υπάρχει και μετά την γ' Ωδή. Τα Κ. είναι ποικίλου περιεχομένου.

-Το ερημητήριο του Μοναχού στο οποίο ασκείται αυστηρότεοα.

-Το εξάρτημα μιας Μονής έξω από τη Μονή, που έχει και Ι.Ναό.

Κανίον: Δοχείο με ροδόσταγμα για ραντισμό των εικόνων, του επιταφίου κ.λπ.

Κανόνας: Κ. της Αγίας Γραφής: Η συλλογή ή ο κατάλογος των βιβλίων της Π. και Κ. Διαθήκης που αναγνωρίστηκαν από την Εκκλησία σαν θεόπνευστα, αυθεντικά και γνήσια.

Κ. είναι και ο εκκλησιαστικός ύμνος που αποτελείται από 8 ή 9 Ωδές.

Κ. λέγεται και η ιδιωτική προσευχή που γίνεται με κομποσχοίνι επί πλέον της κανονικής, μετά την πρωινή (Προοιμιακή και Μεσονυκτικό) η βραδυνή (Απόδειπνο). Περιλαμβάνει την επανάληψη της ευχής «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με τον αμαρτωλό» και μετάνοιες, τις οποίες θέτει και ρυθμίζει ο Πνευματικός.

Κάρα: Τα οστά της κεφαλής ενός Αγίου.

Καρκινική επιγραφή: Η επιγραφή που διαβάζεται και από τις δύο πλευρές όμοια, π.χ. ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗΜΟΝΑΝΟΨΙΝ.

Κατακλαστόν: Το τεμάχιο του πρόσφορου της Προσκομιδής, από το οποίο ο Λειτουργός εξάγει τις μερίδες ζώντων και τεθνεώτων. Παλαιότερα Κ. ονομαζόταν το αντίδωρο, λόγω ετυμολογίας· κατακλάω = τσακίζω, κόβω σε μικρά τεμάχια. Σήμερα Κ. λέγεται και το τεμάχιο του προσφόρου, το οποίο εμποτίζεται στο νάμα και το τρώγουν μετά τη θεία Μετάληψη οι Κληρικοί εντός του Ιερού (παλαιότερα εδίδετο και στους λαϊκούς).

Κατάκριση: Το να κατηγορεί κανείς το συγκεκριμένο άνθρωπο λέγοντας ότι αυτός είναι π.χ. ψεύστης ή πόρνος κ.λπ.

Καταλαλιά: Το να διαδίδει κανείς με λόγια τις αμαρτίες και τα σφάλματα του πλησίον του και να λέει ότι ο τάδε είπε π.χ. ψέματα, πόρνευσε κ.λπ.

Κατάλυση: Κατάργηση της νηστείας σύμφωνα με το τυπικό της Εκκλησίας: Κ. οίνου και ελαίου, Κ. ιχθύος, Κ. εις πάντα. Στο διάστημα αυτό τρώγεται ό,τι καθορίζεται από τα σχετικά βιβλία. Όταν ο Διάκονος ή ο Λειτουργός Ιερέας στην Αγία Πρόθεση τρώει τα υπόλοιπα του Αγίου Σώματος και Αίματος του Κυρίου που απέμειναν στο Άγιο Ποτήριο μετά τη Μετάληψη των πιστών, λέμε ότι κάνει κατάλυση ή καταλύει (στο διάστημα αυτό ο καταλύων το Άγιο Ποτήριο δέν επιτρέπεται να ομιλεί).

Κατζίο: Ιδιόμορφο θυμιατήριο χειρός χωρίς αλυσίδες. Μ' αυτό θυμιατίζουν το Ιερό, τις Εικόνες και τους πιστούς στις ακολουθίες συνήθως των Μεγάλων Ωρών και τη Μ. Τεσσαρακοστή.

Κιβώριο: Ο θόλος ή ο ουρανός που καλύπτει -όπου υπάρχει- την Αγία Τράπεζα.

Κιβωτός της Διαθήκης: Η Κ. ήταν ένα ορατό σημείο της παρουσίας του Θεού στο Ισραήλ. Ήταν ένα κιβώτιο διαστάσεων 1,25 x 0,75 x 0,75 μ. όπου φυλάσσονταν οι πλάκες με τις δέκα εντολές, που έλαβε ο Μωϋσής στο όρος Σινά. Η Κ., κάτω από τη Σκηνή του Μαρτυρίου, ήταν το κινητό

Ιερό με το οποίο ο Θεός της Διαθήκης ήταν παρών, προστάτευε τους Ιερείς, τους οδηγούσε, τους γνώριζε τον λόγο Του και άκουε τις προσευχές τους.

Κλήρος: Το σώμα των Κληρικών της Ορθ. Εκκλησίας. Διακρίνεται σε Ανώτερο Κλήρο: Διάκονος, Πρεσβύτερος, Επίσκοπος και σε Κατώτερο Κλήρο: Υποδιάκονος, Πρωτοψάλτης, Ιεροψάλτης, Λαμπαδάριος (αριστερός ψάλτης), Αναγνώστης, Νεωκόρος κ.λπ.

Κόγχη: Το ημικόκλιο που σχηματίζεται στο Άγιο Βήμα πίσω από την Αγία Τράπεζα.

Κοιμητήριο: Το νεκροταφείο. Επειδή κατά τή Β΄ Παρουσία του Κυρίου όλοι οι νεκροί θα αναστηθούν, ο θάνατος θεωρείται ύπνος και επομένως ο χώρος όπου ενταφιάζονται οι Χριστιανοί ονομάζεται Κ.

Κοινωνικό: Ο ύμνος που ψάλλεται όταν κοινωνούν οι πιστοί. Βλέπε και σελ. 112. Ερμηνεία Θ. Λ.

Κόλαση: Η λόγω εγωϊσμού μη ανταπόκριση της ανθρώπινης αγάπης στη Θεία αγάπη. Σημαίνει και τιμωρία με την έννοια της αυτοτιμωρίας. Συνοδεύεται από πόνο και μοναξιά, σ΄ αντίθεση με τον Παράδεισο, που σημαίνει κοινωνία-επικοινωνία με τον Θεό και τους ανθρώπους.

Κόλλυβα: Βυζαντινή ονομασία του βρασμένου σιταριού, που περιέχει και ξηρούς καρπούς. Η προσφορά κολλύβων συνδέεται με την αρχαία συνήθεια των Απαρχών και γίνεται στη μνήμη εορταζομένων Αγίων, οπότε ευλογούνται από το Λειτουργό με μία ωραιότατη ευχή (μνημονεύονται και οι προσφέροντες αυτά και εκείνοι για τους οποίους προσφέρθηκαν) και στη μνήμη των κεκοιμημένων μας, όχι μόνο στα Ψυχοσάββατα, αλλά και σ΄ άλλες τακτικότερες ημέρες υπέρ των ψυχών των συγγενών μας.

Το σιτάρι συμβολίζει την Ανάσταση των νεκρών. Όπως δηλαδή συμβαίνει με το σιτάρι που θάπτεται στη γη και την Άνοιξη φυτρώνει, έτσι θα γίνει και με τους κεκοιμημένους.

Κολλυβάδες: Το κίνημα των Μοναχών του Αγίου Όρους που υπερασπίστηκε την παράδοση της Εκκλησίας μας όσον αφορά στην τέλεση των μνημοσύνων (Κολλύβων) κατά την ημέρα του Σαββάτου και όχι της Κυριακής.

Κουρά: Η είσοδος ενός Λαϊκού (άνδρα ή γυναίκας) στην τάξη των Μοναχών γίνεται με «κουρά», δηλαδή με τελεία αποκοπή των μαλλιών, σε ένδειξη τελείας αφοσιώσεως στον Θεό. Σήμερα συμβολικά κόβονται σταυροειδώς ολίγα μαλλιά, από τέσσερα σημεία της κεφαλής του. Στην αρχή, μετά από καθορισμένη δοκιμασία γίνεται ρασοφορία (διαβάζονται

δύο μόνο ευχές και ο εισερχόμενος Μοναχός ενδύεται το χιτώνα και το μοναχικό σκούφο) και μετά από ορισμένα ευδόκιμα χρόνια γίνεται η κουρά ή η ακολουθία του Μεγάλου Σχήματος. Και οι δύο «κουρές» γίνονται με Χειροθεσία από Επίσκοπο ή Πρεσβύτερο (συνήθως Μεγαλόσχημο).

Κυριακοδρόμιο: Η ετήσια σειρά των Αναγνωσμάτων της Κυριακής (Εωθινών Ευαγγελίων, Αποστόλων και Ευαγγελίων). Κυριακοδρόμιον λέγεται και το βιβλίο που περιέχει κηρύγματα στα ανωτέρω αναγνώσματα.

Κωλύματα Ιερωσύνης: Στο μυστήριο της Ιερωσύνης δε χωρεί οικονομία. Ο υποψήφιος Ιερεύς πρέπει:

- α. Να είναι Χριστιανός Ορθόδοξος.
- β. Να έχει νόμιμη ηλικία (25Δ, 30Π, 35Ε).
- γ. Να διακρίνεται για την ορθόδοξη πίστη του.
- δ. Να είναι αρτιμελής και να μην πάσχει ψυχικώς.
- ε. Να μην έχει προγαμιαίες σχέσεις και εντός του γάμου να μην έχει παρά φύση (σχέσεις).

Άλλα κωλύματα Ιερωσύνης είναι: Η Αποστασία από την πίστη, η Αίρεση, ο φόνος, ο Ευνουχισμός, η Πορνεία η Μοιχεία, η Αρπαγή γυναικός, η Αθεμιτογαμία, η Διγαμία, η Φαρμακεία, η Μαντεία, η Γοητεία, η Ψευδομαρτυρία, η Τυμβωρυχία, η Ιεροσυλία.

Μάκτρον: Το κόκκινο ύφασμα που μας βοηθάει να μεταλαμβάνουμε χωρίς τον κίνδυνο να πέσει κάτω (από κάποια απροσεξία) η Θεία Κοινωνία. Εάν πιάνουμε σωστά το Μ. (με τα δύο χέρια και κάτω από το πηγούνι μας) οι Μαργαρίτες (στην περίπτωση της απροσεξίας) θα πέσουν πάνω σ' αυτό και όχι στο δάπεδο.

Μαργαρίτης: Ελάχιστο τεμάχιο-ψίχουλο από τον Αμνό, το Σώμα του Κυρίου, το οποίο μπορεί να αποσπαστεί και να παραμείνει στο στομα μας μετά τη Θεία Μετάληψη, είτε στο Αντιμήνσιο μετά τη συστολή, είτε και στο Μάκτρο μετά τη Θεία Μετάληψη ή την κατάλυση. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή απ' όλους μήπως παραπέσει οπουδήποτε κάποιος Μ. από απροσεξία.

Μαρτύριο: Παλαιά έτσι λεγόταν ο τάφος κάποιου Μάρτυρος, αλλά και ο τρόπος θανάτου του Μάρτυρος: Ακρωτηριασμός, Αλυσόδεμα, Απαγχονισμός, Αποκεφαλισμός, Βρασμός σε καζάνι με πίσσα ή ασβέστη, Εξάρθρωση σκελών, Καλάμια στα νύχια, Κατασπάραξη από άγρια θηρία, Κάψιμο με πυρακτωμένα σίδερα, Κρέμασμα με σχοινιά, Λιθοβολισμός, Μαστίγωση, Ξυλοδαρμός με ρόπαλα, Ξύσιμο σαρκών με ξυστήρες, Περι-

λούσιμο με καυτό λάδι ή μολύβι, Πνιγμός μέσα σε σάκκο με φίδια, Πυρπόληση, Πείνα, Δίψα, Σούβλισμα, Σταύρωση, Τηγανισμός, Τύφλωση, Φυλάκιση κ.α. Μ. σημαίνει και μαρτυρία ή ομολογία.

Μεγαλυνάρια: Αρχίζουν συνήθως με τη λέξη «μεγάλυνον». Μ' αυτά προτρέπονται οι πιστοί να ανυμνήσουν τον Κύριο ή την Παναγία από καρδίας ή να εγκωμιάσουν τον Άγιο.

Μελισμός: Η τομή του Αγίου Άρτου σε τέσσερα τεμάχια πριν από τη Θεία Κοινωνία (μετά το «Τα Άγια τοις αγίοις»).

Μερίδες: Μικρά τεμάχια ή ψίχουλα που κόβονται από την προσφορά στην Προσκομιδή προς τιμή της Παναγίας, των Αγίων, των ζώντων και των κεκοιμημένων.

Μετακομιδή: Η μεταφορά Αγίων Λειψάνων μετά την Ανακομιδή τους σε νέα θέση (καταλληλότερη ή ασφαλείας).

Μετάσταση Θεοτόκου: Η μεταφορά της Παναγίας από τον τάφο στον ουρανό, στην ουράνια Βασιλεία του Θεού, που σημαίνει Ανάσταση και Ανάληψή της.

Μετάφραση των Ο' (εβδομήκοντα): Η μεταγλώττιση της Παλαιάς Διαθήκης από τα Εβραϊκά στα Ελληνικά. Έγινε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου επί Πτολεμαίου Β' τον Β' π.Χ. αιώνα.

Μοιχεία: Η γενετήσια σχέση και μείξη ενός από τους δύο συζύγους με κάποιο τρίτο πρόσωπο αλλά και το αντίθετο. Μοιχός είναι και αυτός που επιθυμεί να ενωθεί με πρόσωπο διαφορετικό από τον/τη σύζυγό του (Ματθ. ε', 28).

Μύρον: Το αγιασμένο έλαιο με τα 40 μυρωδικά που καθαγιάζεται τη Μ. Πέμπτη στον Πατριαρχικό ναό με ειδική τελετή και διανέμεται σε όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Μ' αυτό γίνεται η χρήση του νεοβαπτισμένου κατά την τέλεση του Μυστηρίου του Χρίσματος. Το μείγμα συμβολίζει τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος.

Νάμα: Το ειδικά κατασκευασμένο κρασί που χρησιμοποιείται για την τέλεση της θείας Εύχαριστίας.

Όγδοη Ημέρα: Η άχρονη περίοδος που θ' αρχίσει με τη Δευτέρα Παρουσία του Κυρίου, δηλ. η Αιωνιότητα. Αυτή θά είναι και η ολοκλήρωση του δημιουργικού έργου του Θεού (7 δημιουργικές μέρες + 1 = 8). Το επταδικό σύστημα των επτά ημερών έσπασε με την Ανάσταση του Χριστού που έγινε την πρώτη ημέρα μετά το Σάββατο (7+1=8), δηλ. την Κυριακή, που θεωρείται 8η Ημέρα. Μ' αυτό τον τρόπο περάσαμε στην ημέρα της αιωνιότητας, η οποία θα γίνει πραγματικότητα με την κοινή Ανάσταση. Κάθε Κυριακή στη Θεία Λειτουργία συμμετέχουμε στην «Ευ-

λογημένη Βασιλεία» του Τριαδικού Θεού και προαπολαμβάνουμε τη ζωή και τη χαρά της ένδοξης Αιωνιότητας, της πραγματικής Ο.Η.

Οικονομία: Η μικρή παρέκκλιση από την απόλυτη εφαρμογή ενός ιερού Κανόνα (και όχι η κατάργησή του), που γίνεται από την Εκκλησιαστική Διοίκηση ή τον Πνευματικό, για την ψυχική ωφέλεια και βοήθεια του συνόλου του Πληρώματος ή ενός μέλους της Εκκλησίας.

Θεία Οικονομία, ονομάζεται το σύνολο των γεγονότων και πράξεων με τις οποίες ο Θεός ενήργησε την απολύτρωση και τη σωτηρία μας: Ενανθρώπηση του Θεού Λόγου, ζωή, διδασκαλία, Πάθος, Σταύρωση, Ανάσταση, Ανάληψη, Πεντηκοστή.

Οίκος: Τροπάριο ενός Κοντακίου, εκτός από το προοίμιο. Συνήθως είναι 24 Οίκοι (Ακάθιστος Ύμνος).

Ομολογία: Η διακήρυξη της μεγαλωσύνης του Θεού και των σωτήριων ενεργειών Του, μια δημόσια και επίσημη ομολογία πίστεως στον Θεό και στο έργο Του. (Και η εξομολόγηση πρέπει να διακρίνεται από αυτή τη διακήρυξη της αγιότητας του Θεού). Είναι μια ουσιαστική πράξη του πιστού, χωρίς να συνδέεται αναγκαστικά με τη γνώση και αρίθμηση των ενεργειών του Θεού, αλλά προϋποθέτει αρχικά μια έμπρακτη στάση ανοίγματος του ανθρώπου στις πρωτοβουλίες του Θεού και αποδοχής τους. Η Ο. απευθύνεται άμεσα στον Θεό, ενώ η μαρτυρία, που κι' αυτή έχει ως αντικείμενο τις ενέργειες του Θεού, στρέφεται πρώτα προς τους ανθρώπους.

Ομοούσιον: Χριστολογικός όρος που καθιερώθηκε από την Α΄ Οικ. Σύνοδο (325 μ.Χ.) και σημαίνει ότι ο Χριστός έχει την ίδια ουσία (ομούουσία) με τον Θεό Πατέρα, είναι δηλ. κατά φύση Θεός. Μετέχει της θείας Ουσίας και Υπάρξεως και δεν είναι «Κτίσμα», όπως edίδασκε ο Άρειος.

Όνειρα: Η αρχαιότητα και η σύγχρονη επιστήμη αποδίδουν μεγάλη σπουδαιότητα στα όνειρα. Η πρώτη, γιατί τα βλέπει σαν ένα τρόπο επικοινωνίας του ανθρώπου με τον υπερφυσικό κόσμο, ενώ η δεύτερη σαν μια εκδήλωση του βάθους της προσωπικότητας του ανθρώπου. Οι δύο αυτές προοπτικές δεν είναι ασυμβίβαστες: όταν ο Θεός ενεργεί πάνω στον άνθρωπο, ενεργεί στα βάθη της ψυχής του. Η Π.Δ. μνημονεύει στον Ισραήλ αποκαλύψεις και νυκτερινές οπτασίες του Θεού, που γίνονται με όνειρα: σε Πατριάρχες, Βασιλείς, Προφήτες, σε ιδιώτες (Ιώβ δ', 12-21 και Σειρ. μ' 7), αλλά και σε εθνικούς (Γεν. μ' και μα'). Η προφητική όμως σκέψη διακρίνει τα όνειρα σε αληθινά και ψεύτικα και τα θεωρεί δευτερεύουσα μορφή αποκαλύψεως (οι Πατριάρχες είχαν όνειρα, αλλά δεν υπήρχε τότε προφητικός λόγος).

Η Κ.Δ. δεν αναφέρει κανένα όνειρο του Ιησού, αλλά το όνειρο δεν απουσιάζει από την Κ.Δ. (όνειρα ανάλογα προς την Π.Δ.: Ματ. α΄, 20΄ β΄; 13. 19. 22, Πεντηκοστή, Πράξεις των Αποστόλων, οράματα Απ. Παύλου).

Γνωρίζει λοιπόν η Κ.Δ. τον τρόπο αυτό της αποκαλύψεως, που ο Θεός χρησιμοποίησε κυρίως στα χρόνια της Π.Δ., αλλά μετά την έλευση του Χριστού που όλα αποκαλύφθηκαν στο πρόσωπο και το Νόμο Του, το όνειρο, όχι μόνο θεωρείται δευτερεύουσα πηγή αποκαλύψεως αλλά και περιττή. Ισχύει λοιπόν και σήμερα αυτό που η Σοφία Σειράχ πριν από 2.300 χρόνια ετόνισε. «Μη δίνεις την καρδιά σου στα όνειρα όσοι στήριζαν τις ελπίδες τους σ΄ αυτά πλανήθηκαν και απατήθηκαν!» (Σειρ. λδ΄, 6.7). Έχουμε το Ευαγγέλιο και τον Πνευματικό που μας καθοδηγούν.

Ορθολογισμός: Δοξασία, η οποία αποκρούει τη γνώση εξ αποκαλύψεως και δέχεται τη δυνατότητα ερμηνείας των της πίστεως με τον ορθό λόγο, με τη λογική. Για τον πνευματικό άνθρωπο, ο εμπαθής ορθολογισμός και η πεποίθηση στο φρόνημα και στις δυνάμεις του είναι μεγάλο εμπόδιο στην ψυχική του πρόοδο.

Όρος: Δογματική απόφαση μιας Οικουμενικής Συνόδου.

Ουρανός: Αν ο ουρανός σημαίνει την περιοχή των αστρονόμων και των αστροναυτών και συγχρόνως τη διαμονή, όπου ο Θεός συγκεντρώνει τους εκλεκτούς Του, αυτό δεν είναι σύγχυση, αλλά απήχηση μιας ανθρωπίνης εμπειρίας, παγκόσμιας και αναγκαίας: ο Θεός αποκαλύπτεται στον άνθρωπο διαμέσου ολόκληρης της δημιουργίας Του.

Η Αγία Γραφή διακρίνει απόλυτα το φυσικό ουρανό -«ο ουρανός και η γη...»- από τον ουρανό του Θεού. Ο πρώτος όμως επιτρέπει συνήθως στον άνθρωπο να σκεφθεί το δεύτερο. Πάντως για τον πιστό Χριστιανό «Ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει» (Φιλ. γ΄, 20). Είναι η νέα Ιερουσαλήμ που αποτελείται από «καινούς ουραμούς και καινήν γην» (Β΄ Πετ. γ΄, 13) και θα έχουν νόημα τα καινά για μας, εάν υπάρξει τώρα, στη γη, ουσιαστική κοινωνία (μυστηριακή) με τον Κύριό μας.

Οφφίκιον: Το αξίωμα, ο τίτλος, το διακριτικό γνώρισμα που φέρουν ορισμένοι Κληρικοί για την εκκλησιαστική τους δράση ή διάκριση π.χ. Αρχιμανδρίτης, Πρωτοπρεσβύτερος, Πνευματικός κ.λπ.

Πάθος: Η ισχυρή συναισθηματική κίνηση του θυμικού (της βουλήσεως) του ανθρώπου. Ο έχων το Π. ή ο υφιστάμενος το Π. περιέρχεται σε κατάσταση ψυχοσωματικών διεργασιών «αβουλήτως», δηλ. χάνοντας τη νηφαλιότητα και την κυριαρχία του λόγου, καθώς επίσης (χάνοντας) την ικανότητα της αυτοπειθαρχίας. Αυτό σημαίνει ότι, είτε ενστικτώδεις ορμές, είτε φιλοσοφικοθρησκευτικές πεποιθήσεις, είτε αγαθές ή πονη-

ρές δυνάμεις, που βρίσκονται εκτός του ανθρώπου, επενεργούν και φέρνουν σ'αυτόν την κατάσταση του πάθους (της οργής, του μίσους, του έρωτος, της χαρτοπαιξίας, της μέθης, των ναρκωτικών κ.λπ.). Προέρχεται από το ρήμα πάσχω=δεν ενεργώ, υφίσταμαι κάποια εξωτερική επενέργεια, εξαιτίας της οποίας διατελώ σε παθητική κατάσταση.

Παννυχίδα: Ακολουθία που διαρκεί ολόκληρη τη νύκτα την παραμονή μεγάλης εορτής, σε περιπτώσεις θεομηνίας μεγάλων απειλούμενων κινδύνων-συμφωρών κ.λπ. η ολονυκτία, η αγρυπνία.

Παράδοση Ιερά: Η διδασκαλία του Χριστού και των Αποστόλων που παραδόθηκε στην Εκκλησία, είτε «από στόμα σε στόμα», είτε με τα Ιερά Ευαγγέλια, τα συγγράμματα των Πατέρων και τις αποφάσεις των Οικ. Συνόδων. Είναι το σύνολο των αληθειών της χριστιανικής πίστεως, μέρος των οποίων έχει καταγραφεί στην Αγία Γραφή. Η Ιερά Π. αποτελεί τη βασική πηγή της χριστιανικής πίστεως. (Πριν γραφούν τα Ευαγγέλια και οι Επιστολές των Αποστόλων δεν υπήρχε Αγία Γραφή-Καινή Διαθήκη· υπήρχε όμως Εκκλησία και λειτουργούσε και ενεργούσε βάσει της Ιεράς Παραδόσεως).

Παρρησία: Στην αρχική της έννοια σημαίνει το θάρρος της παραστάσεως και της εκφράσεως γνώμης. Ο Αδάμ στον Παράδεισο έβλεπε «εν παρρησία το του Θεού πρόσωπον» (Γρηγόριος Νύσσης). Μετά την πτώση η αμαρτία έγινε τείχος και χώρισε τον άνθρωπο από τον Θεό και τον υποδούλωσε στο φόβο, στην ενοχή, στην ανασφάλεια και στην πονηρία και η παρρησία έγινε ελευθεροστομία. Γι' αυτό στη θεία Λειτουργία Τον παρακαλούμε να μας αξιώσει κάποτε, να μπορέσουμε και πάλι «μετά παρρησίας... τολμάν επικαλείσθαι Σε τον επουράνιον Θεόν...». Σωστή παρρησία έχουν οι Άγιοι με την οποία μεσιτεύουν στον Θεό για μας, ενώ ο πιστός Χριστιανός συμπεριφέρεται «χωρίς υπερηφάνεια καί παρρησία, χωρίς περιέργειες και φιλονικίες» (Αββά Δωρόθεος).

Πειρασμός-Δοκιμασία: Η ενέργεια του πειράζειν ή δοκιμάζειν κάποιον. Ο Π.-Δ. έχει τη σημασία της δοκιμασίας [ο Θεός δοκιμάζει τον άνθρωπο, για να γνωρίσει τα βάθη της καρδιάς τον (Δτ. η', 2) και για να του δώσει ζωή (Ιακ. α', 12) αλλά και της παρακινήσεως για διάπραξη της αμαρτίας (Ιακ. α', 14)]. Σαν δοκιμασία προέρχεται από τον Θεό και έχει παιδαγωγικό σκοπό και χαρακτήρα. Σαν παρακίνηση προέρχεται (α) από το διάβολο, (β) από προσωπα ή πράγματα που περιβάλλουν τον άνθρωπο και (γ) από τον εαυτό μας, κάθε φορά που ενεργούμε αμαρτωλά, εγωϊστικά ή υπερήφανα, κάθε φορά που δεν υποχωρούμε από την άποψή μας ή δε ζητούμε συγγνώμη... Οι Δ. στη ζωή μας είναι αναπό-

φευκτες. Συντελούν στο πέρασμα από τη δοσμένη από τον Θεό ελευθερία, στη βιωμένη ελευθερία. Προσαρμόζουν τον άνθρωπο στο μυστήριο του Θεού, στο πέρασμα: από τον εγωισμό στην αγάπη. Γι' αυτό κατάλληλουν να έχουν (πρέπει να έχουν) πασχάλιο χαρακτήρα.

Περιτομή: Η Π. εφαρμόζεται από πολλούς λαούς και είναι μια θρησκευτική τελετουργία, που σημαίνει ότι κάποιος ανήκει σε μια κοινότητα. Σωματική Π. είναι η εκτομή (κόψιμο) τμήματος του δέρματος που περιβάλλει τη βάλανο του αρσενικού γεννητικού οργάνου. Οι Εβραίοι την τελούσαν βάσει της εντολής του Θεού (Γεν. ιζ', 9-11.23-27) την όγδοη ημέρα της γεννήσεως του βρέφους. Η Πνευματική Π. ταυτίζεται με το βάπτισμα του Χριστιανού, επενεργώντας στο βαπτισμένο την «ἀπέκδυσιν του σώματος των αμαρτιών της σαρκός» (Κολ. β', 11 κ.έ.), για να τον κάνει να ζήσει για πάντα μαζί με τον Χριστό. Π. της καρδιάς σημαίνει αποκλειστική αγάπη προς τον Θεό και τον πλησίον. Η σύνδεση της σωτηρίας με την (σωματική) Π. (που θέλανε οι Ιουδαίζοντες) σημαίνει ότι δεν υπολογίζεται η επαγγελία που έλαβε ο Αβραάμ δωρεάν από τον Θεό πριν περιτμηθεί, αλλά κυρίως ότι, (εάν συνδεθεί), εκμηδενίζεται ο Σταυρός του Χριστού, ο οποίος σώζει, γιατί πραγματοποιεί αυτή τη χαριστική επαγγελία (Γαλ. ε', 11).

Πόνος: Ο χριστιανός δεν είναι καθόλου στωικός, ώστε να υμνεί το μεγαλείο των ανθρώπινων θλίψεων, αλλά είναι μαθητής του «αρχηγού της πίστεώς μας», ο Οποίος «αντί της προκειμένης αυτώ χαράς, υπέμεινεν σταυρόν» (Εβρ. ιβ', 2). Ο Χριστιανός βλέπει κάθε πόνο με το πρίσμα του Ιησού Χριστού και το πάθος Του. Ο Ιησούς δεν καταργεί τον πόνο, γιατί είναι σε θέση να τον μεταβάλει σε χαρά. Δεν καταργεί τον πόνο, αλλά φέρνει την παραμυθία (Ματ. ε', 5), δεν καταργεί τα δάκρυα, αλλά στεγνώνει μερικά στο πέρασμά Του (Λουκ. ζ', 13· η', 52), έως ότου «αφαιρέση Κύριος ο Θεός παν δάκρυον από παντός προσώπου» (Ησ. κε', 8· Απ. ζ', 17). Ο πόνος στην Αγία Γραφή μπορεί να μακαρίζεται, γιατί επιτρέπει να φανερωθούν τα έργα του Θεού και προετοιμάζει τους ανθρώπους να δεχτούν τη βασιλεία Του.

Πορνεία: Η γενετήσια μείξη μεταξύ αγάμων.

Πρεσβεία (τα): Η ιεραρχική σειρά των Κληρικών ή των Εκκλησιών. Σαν βάση για τα Π. των Κληρικών λαμβάνεται ο χρόνος της χειροτονίας τους. Προηγούνται μεταξύ ομοίων βαθμών οι παλαιότερα χειροτονηθέντες. (Πρεσβεία χειροτονίας). Στις Εκκλησίες τα Π. καθορίστηκαν με αποφάσεις Οικουμενικών Συνόδων (Πρεσβεία τιμής). Πρεσβεία Αγίων είναι το προνόμιο που έχουν οι Άγιοι να μεσιτεύουν για τους ζώντες στον

Θεό. Η Ορθόδοξη Εκκλησία αναγνωρίζει στον Πάπα και Πατριάρχη Ρώμης πρεσβεία τιμής και όχι πρεσβεία εξουσίας (το λεγόμενο Πρωτείο)· πρώτος μεταξύ ίσων. Τα πρεσβεία των «πρεσβυγενών» (=αρχαίων) Πατριαρχείων είναι: Ρώμης, Κων/πόλεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων.

Προλήψεις: Λαϊκές κυρίως αντιλήψεις που αποδίδουν καλή ή κακή σημασία σε διάφορα φαινόμενα (τυχαία γεγονότα, κραυγές ζώων ή πουλιών κ.λπ.) ή αντικείμενα (πέταλα αλόγων, κόκκαλα νυκτερίδων κ.λπ.) ή αριθμούς (Τρίτη, 13 κ.λπ.). Οι Π. συνδέονται με τη Μαγεία και τη Μαντεία, είναι κατάλοιπα από τις αρχαίες ειδωλολατρικές και πανθεϊστικές αντιλήψεις, λέγονται και δεισιδαιμονίες. Σήμερα έχουν συνήθως κακή σημασία και δημιουργούν φόβο. Ο Χριστιανισμός ελευθερώνει τον άνθρωπο από τις πρωτόγονες αυτές αντιλήψεις.

Πρόνοια Θεία: Ενέργεια της Τριαδικής Θεότητας, που αναφέρεται στη φροντίδα και επιμέλεια του Θεού για τη διακυβέρνηση και συντήρηση της Δημιουργίας Του και, ειδικότερα, για τη ζωή και τη σωτηρία του ανθρώπου. Ο Θεός που φροντίζει τόσο για τα άνθη του αγρού και τα πετεινά του ουρανού, πολύ περισσότερο φροντίζει για τον άνθρωπο που είναι ασύγκριτα ανώτερος αυτών. Δεν πρέπει συνεπώς να ανησυχεί ο πιστός άνθρωπος για το μέλλον του και για το μέλλον της οικογενείας του, διότι ο Θεός με την πανσοφία και παντοδυναμία Του θα εξασφαλίσει το μέλλον του πολύ καλύτερα από αυτόν. Αρκεί ο άνθρωπος να υπακούει στις εντολές του Θεού: ν' αγωνίζεται πρώτα για τη Βασιλεία του Θεού και τη δικαιοσύνη Του· τότε όλα τα άλλα θα τακτοποιούνται! Δεν μπορεί επομένως να είναι ο άνθρωπος ολιγόπιστος ή απαισιόδοξος, όταν έχει εμπιστοσύνη στη Θεία Πρόνοια.

Πρόσωπον ή Υπόστασις: Όροι που χρησιμοποιούνται για τη δήλωση του μυστηρίου της Τριαδικότητας του Θεού. Ο Θεός είναι «Μονάς», ως προς την ενιαία και αδιαίρετη «ουσία» (ή φύση) Του και «Τριάς», διότι διακρίνεται σε τρία Πρόσωπα ή υποστάσεις, τον Πατέρα, τον Υιόν και το Άγιον Πνεύμα, τα οποία αποτελούν τη μία, ενιαία, ομοούσια, αχώριστη και αδιαίρετη θεότητα.

Πρωτευαγγέλιο: Η πρώτη καλή και χαρμόσυνη είδηση για τη γέννηση του Σωτήρα του κόσμου από τη γυναίκα (την Παρθένο Μαρία) μετά το αμάρτημα της Εύας και την πτώση των Πρωτοπλάστων, θεωρείται το χωρίο Γεν. γ' 15: «Έχθραν θήσω ανά μέσον σου (του όφεως) και ανά μέσον της γυναικός και ανά μέσον του σπέρματός σου και ανά μέσον του σπέρματος αυτής· αυτός σου τηρήσει την κεφαλήν και συ τηρήσεις

αυτού την πτέρναν». Έτσι προαναγγέλθηκε η έλευση του Θεανθρώπου στη γη και αυτό είναι το πρώτο ευαγγέλιο!

«Π.» λέγεται με διαφορετική έννοια και το απόκρυφο ευαγγέλιο του Ιακώβου του Αδελφοθέου.

Ριπίδιον: Ειδικό αντικείμενο (σαν «βεντάλια») που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα οι Διάκονοι για να διώχνουν τυχόν έντομα που πετούσαν επάνω από το Άγιο Ποτήριο, την ώρα της Αγίας Αναφοράς. Σήμερα, σε ανάμνηση του γεγονότος αυτού, ο Λειτουργός κινεί τον «Αέρα» πάνω από τα Τίμια Δώρα, την ώρα που ακούγεται η εκφώνηση «Στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου...».

Σάββατο: Λέξη εβραϊκή που σημαίνει αργία για θρησκευτικό σκοπό αλλά και ανάπαυση. Μετά τις έξι ημέρες της Δημιουργίας ο Θεός αναπαύθηκε τήν έβδομη ημέρα, το Σάββατο. Αλλά και ο Χριστός το Σάββατο αναπαύθηκε μετά τη Σταύρωσή Του και εκήρυξε στους μέχρι τότε κεκοιμημένους στον Άδη. Γι' αυτό κάθε Σάββατο η Εκκλησία θυμάται τους αναπαυμένους, τους κοιμηθέντας και τελεί τα μνημοσυνά τους.

Σαρανταλείτουργο: Η τέλεση σαράντα Θ. Λειτουργιών επί 40 συνεχείς ημέρες υπέρ υγείας και ανάπαυσεως ζώντων και τεθνεώτων.

Σαραντισμός: Η μικρή ακολουθία που τελείται στο Νάρθηκα του Ναού και τελειώνει στον κυρίως Ναό, όταν μία μητέρα φέρει το βρέφος της μετά τη συμπλήρωση των σαράντα ημερών από τη γέννησή του. Η Εκκλησία ευλογεί το βρέφος στον πρώτο αυτό εκκλησιασμό του και δέεται για τον καθαρισμό της μητέρας, ώστε να αξιωθεί και των Αγίων Μυστηρίων. Ευχές υπάρχουν και μπορεί να διαβάζονται στις Κλινικές και για την πρώτη ημέρα της γέννησης του παιδιού και για τη συμπλήρωση των οκτώ ημερών. Ευχή υπάρχει και γι' αυτές που αποβάλλουν.

Σκηνή του Μαρτυρίου: Ο φορητός Ναός των Εβραίων 4x4x12 μετρων που τον χρησιμοποίησαν στην έρημο και μέχρι τήν οικοδόμηση του ναού του Σολομώντα. Τα 2/3 ήταν τα Άγια, όπου λειτουργούσαν οι Ιερείς και το 1/3 τα Άγια των Αγίων, όπου υπήρχε η Κιβωτός της Διαθήκης (οι δύο πλάκες του Νόμου)· σ' αυτά μόνο ο Αρχιερέας έμπαινε μια φορά το χρόνο.

Σκήνωμα: Το ιερό λείψανο κάποιου Αγίου.

Στιχηρά: Είναι τροπάρια που ψάλλονται στον Εσπερινό (τα Εσπέρια) και στον Όρθρο (οι «Αίνοι»), στα οποία προτάσσονται στίχοι από τους ψαλμούς στη σειρά (ενώ των Αποστίχων κατ' εκλογήν). Τα Σ. τροπάρια διακρίνονται σε Αναστάσιμα, Ανατολικά, Δεσποτικά, Σταυρώσιμα,

Αποστολικά, Κατανυκτικά και Σ. Αγίων, που υμνούν τους Αγίους. Υπάρχουν και Αυτόμελα και Προσόμοια.

Συγγένεια: Ο οικογενειακός δεσμός ή οικογενειακή σχέση. Υπάρχει Σ. «έξ αίματος» που δημιουργείται από την καταγωγή του ενός από τον άλλο, με τις γεννήσεις και Σ. «εξ αγχιστείας» που δημιουργείται με το γάμο μεταξύ του συζύγου και των συγγενών «εξ αίματος» της συζύγου του· και αντίστροφα. Ο βαθμός συγγένειας είναι συνάρτηση του αριθμού των γεννήσεων που έχουν μεσολαβήσει. Όταν δηλ. λέμε συγγένεια 2ου ή 3ου βαθμού, εννοούμε ότι έχουν μεσολαβήσει 2 ή 3 γεννήσεις. Τα αδέρφια έχουν μεταξύ τους συγγένεια 2ου βαθμού, διότι έχουν προέλθει από δύο γεννήσεις. Τα ξαδέλφια έχουν συγγένεια 4ου βαθμού, διότι μεσολαβούν 4 γεννήσεις, ο θείος και ανεψιός έχουν συγγένεια 3ου βαθμού (3 γεννήσεις), παππούς-εγγονός 2ου βαθμού κ.ο.κ.

Το ίδιο ισχύει και για τη συγγένεια εξ αγχιστείας. Για να βρούμε τη συγγένεια εξ αγχιστείας του άνδρα με τους συγγενείς της γυναίκας του, μετράμε γεννήσεις που μεσολαβούν στο «σόϊ» της.

Σύμβολον: Παραστάσεις ή σχήματα προσώπων ή αντικειμένων που έχουν αλληγορική-συμβολική σημασία. Εκτός από τα θρησκευτικά σύμβολα (ΙΧΘΥΣ, αμνός, φοίνιξ, περιστέρα, κ.λπ.) υπάρχουν μαθηματικά, μουσικά κ.λπ. σύμβολα.

Σ. της πίστεως: ονομάζεται η περιληπτική σαφής και αυθεντική έκθεση των βασικών δογμάτων της Χριστιανικής πίστεως.

Σύνοδος: Συνάθροιση πολλών Επισκόπων για την επίλυση τοπικών ή γενικών προβλημάτων της Εκκλησίας.

Σ. ενδημούσα: Οι ενδημούντες (οι παραμένοντες στην πρωτεύουσα) Επίσκοποι που καλούνται εκτάκτως από τον Οικ. Πατριάρχη για να επιλύσουν αναφυόμενα τρέχοντα προβλήματα.

Σ. Οικουμενική: Η σύνοδος που εκαλείτο από τον Αυτοκράτορα ή Πατριάρχη του Βυζαντίου, για να επιληφθεί δογματικών ή ηθικών θεμάτων. Οι αποφάσεις της (=Όροι) είναι υποχρεωτικές για ολόκληρη τη χριστιανική Εκκλησία, καθ' όσον η Οικ. Σ. είναι το ανώτατο διοικητικό όργανο της Εκκλησίας. Μέχρι το 787 συνήλθαν επτά Οικ. Σ. Ήδη προετοιμάζεται να συνέλθει η μέλλουσα πανορθόδοξος Οικουμενική Σύνοδος για αντιμετώπιση των πολλαπλών αναφυέντων προβλημάτων.

Σ.τοπική: Αποτελείτο από Επισκόπους που ρύθμιζαν τοπικά τα αναφυόμενα προβλήματα διοικητικού χαρακτήρα.

Συστολή: Το συμμάζεμα (από το συστέλλω=συμμαζεύω) από το Αντιμήνσιο όλων των Μαργαριτών και από το Δισκάριο όλων των Μερίδων μέσα στο Άγιο Ποτήριο. Γίνεται από το Διάκονο ή τον Ιερέα.

Σχίσμα: Ο αποχωρισμός μιας ομάδας πιστών από την ενότητα της Εκκλησίας και σύμπτυξη ίδιας θρησκευτικής κοινότητας για λόγους διαφωνίας σε δογματικά ή διοικητικά θέματα. Πολλές φορές το Σ. καταλήγει σε αίρεση. Τα μεγαλύτερα Σ. ήταν: του Αγ. Φωτίου (867), του Μιχαήλ Κηρουλαρίου το Μέγα Σ. (1054), του Προτεσταντισμού (1517) και η απόσχιση των αντιχαλκηδονείων.

Τιτουλάριος: Ο Επίσκοπος χωρίς ποίμνιο που εκτελεί αρχιερατικά καθήκοντα.

Τριαδικός Κανών: Ο Κανόνας που έχει ως υμνολογικό θέμα την Αγία Τριάδα. Διαβάζεται την Κυριακή στην ακολουθία τού Μεσονυκτικού.

Τροπάριο: Μικρό λειτουργικό άσμα που διαβάζεται ή ψάλλεται σ' όλες τις εκκλησιαστικές ακολουθίες. Διακρίνονται, (α) κατά το περιεχόμενο σε: αναστάσιμα, νεκρώσιμα, μαρτυρικά, θεοτοκία, σταυροθεοτοκία κ.λπ., (β) κατά το χρόνο ή το μέλος, με το οποίο εκτελούνται, σε: εωθινά, εσπέρια, προσόμοια κ.λπ., (γ) κατά τους προτασσόμενους στίχους σε: στιχηρά ή απόστιχα και (δ) κατά τον τρόπο χρήσεως σε: Απολυτίκια, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια.

Τυπολάτρης: Ο άνθρωπος που είναι προσηλωμένος στους τύπους της λατρείας και αδιαφορεί για την ουσία της. Προσκολλάται στους τύπους σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μοιάζει με θρησκόληπτο ή ειδωλολάτρη.

Υπακοή: Δεν είναι εξαναγκασμός ούτε παθητική υποταγή. Είναι αντίθετα ελεύθερη αποδοχή της θείας οικονομίας. Η Υ. δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να καταστήσει τη ζωή του διακονία του Θεού. Έχει αξία όταν γίνεται σε κάτι που μας φαίνεται παράλογο. Στο λογικό δεν έχει αξία η Υ., διότι είναι συμφωνία· και είναι παράλογο να μην υπακούσει κανείς σ' αυτή την περίπτωση.

Ύψωμα: Τα πρόσφορα που προσφέρονται για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας και υψώνονται στην ιερά Πρόθεση.

Μετά τη λήψη του Αμνού και των Μερίδων Παναγίας και Ταγμάτων τα εναπομένοντα (πρόσφορα), επειδή υψώθηκαν, λέγονται και ύψωμα, ενώ είναι και Αντίδωρο που διανέμεται μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας.

Φανατισμός: Ανώμαλη και διαταραγμένη ψυχοδιανοητική κατάσταση που οφείλεται σε υπερβολική προσκόλληση ενός ατόμου ή ενός

συνόλου σε ορισμένα πρόσωπα ή ιδέες (θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές κ.λπ.). Η Εκκλησία τον καταδικάζει, γιατί ο πιστός δεν πρέπει να προσκολλάται σε ανθρώπους αλλά στον Θεό, ούτε σε ιδέες, έστω και θρησκευτικές, γιατί ο Χριστιανισμός δεν είναι ιδεολογία, αλλά αποκεκαλυμμένη Αλήθεια και Ζωή. Ο Χριστιανός δεν φανατίζεται· δεν πρέπει να φανατίζεται...

Φήμη (του Επισκόπου): Η Διοικητική και Λειτουργική ευθύνη του Μητροπολίτου μιας επαρχίας, η οποία ψάλλεται κατά την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας τρεις φορές και δείχνει τη λειτουργική του αναγνώριση από το πλήρωμα της επαρχίας του.

Φυλακή: Ρωμαϊκός στρατιωτικός όρος ανάλογος με τον Ελληνικό Φρουρά-Σκοπιά. Υπήρχαν τέσσερις φύλακες τη νύκτα (τέσσερα νούμερα σκοπιάς) (1η Φ, 2η, 3η και 4η Φ., από 3 ώρες καθεμιά) και τέσσερις φύλακες την ημέρα. Σήμερα η νυκτερινή εναλλαγή των φρουρών γίνεται συνήθως κάθε δύο ώρες.

Φυλακτό: Διάφορα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για την προστασία της ζωής ανθρώπων και ζώων. Είναι δύο ειδών: τα μαγικά (δακτυλίδια, χάνδρες, κόκκαλα, πέταλα κ.λπ.) και τα χριστιανικά (Τίμιο ξύλο, λείψανα Αγίων κ.λπ.). Τα πρώτα καταδικάζονται από την Εκκλησία, ενώ τα δεύτερα γίνονται ισχυρότερα και αποτελεσματικότερα, όταν συντρέχει και η χριστιανική ζωή του ανθρώπου με συμμετοχή στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας.

Φύλο: Η μία ανθρώπινη φύση διακρίνεται σε δύο φύλα· το αρσενικό και το θηλυκό. Η διάκριση αυτή του ανθρώπου αποτελεί ένα μυστήριο τοθ Θεού, του οποίου γνωρίζουμε την αρχή από τη διήγηση της Δημιουργίας (Γεν. α', 26 κ.εξ.), ενώ από τον ίδιο τον Κύριο γνωρίζουμε (Ματ. κβ', 30) ότι στην άλλη ζωή, μετά την ανάσταση των νεκρών θα καταργηθεί η διάκριση των δύο φύλων και θα ζούμε σαν άγγελοι. Η κατασκευή των δύο ανθρώπινων φύλων είναι τέτοια, ώστε να διευκολύνεται η ένωση τους για ολοκλήρωση και αναπαραγωγή. Ο Θεός όμως καθόρισε τους όρους με τους οποίους επιτρέπονται και είναι δυνατόν να επιτευχθούν οι γενετήσιες σχέσεις, για να αποφευχθούν οι δυσάρεστες έως δυσμενέστατες συνέπειες από την πρόωρη ή κακή χρήση του ενστίκτου (ερωτικές απογοητεύσεις, ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, εκτρώσεις, συμβατικοί γάμοι, εξωσυζυγικές σχέσεις, διαλυμένες οικογένειες κ.λπ.).

Επειδή με το βάπτισμα ελάβαμε το Άγιο Πνεύμα και το σώμα του ανθρώπου έκτοτε θεωρείται ναός του Αγίου Πνεύματος, η Εκκλησία

απαγορεύει τις προγαμιαίες σχέσεις, διότι «ει τις τον ναόν του Θεού φθείρει, φθερεί τούτον ο Θεός» (Α΄ Κορ. γ΄, 17). Ένα λεπτό προ του γάμου η σαρκική μείξη είναι αμαρτία, ένα λεπτό μετά το γάμο είναι νόμιμη και ευλογημένη πράξη! Το ίδιο δεν ισχύει και με το πτυχίο, το συμβόλαιο, το διάταγμα εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας; Όταν αυτά τα γνωρίζουν οι νέοι και θέλουν, με τη βοήθεια του Θεού και τη Μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, κατορθώνουν νά φθάνουν στο γάμο εγκρατείς, χωρίς να έχουν σαρκικές σχέσεις. Σ' αυτές τις περιπτώσεις όταν ο Ιερέας, ο αντιπρόσωπος του Θεού, τους στεφανώνει στη μέση του Ναού σαν νικητές, είναι πραγματικοί νικητές στο άθλημα τής παρθενίας και λαμβάνουν την «κατ' ευδοκία» ευλογία του Θεού και της Εκκλησίας, την πρώτη ευλογία! Σ' αυτές τις περιπτώσεις ΟΛΑ πηγαίνουν και εξελίσσονται ευλογημένα και τα ανδρόγυνα αυτά δεν έχουν προβλήματα· τους τα λύει ο ίδιος ο Θεός!

Φώτισμα: Το βάπτισμα.

Φωτισμός: Η είσοδος των ατόμων στο φως του Χριστού, πού είναι επακόλουθο του βαπτίσματος. Ο άνθρωπος που φωτίζεται αντιλαμβάνεται καλύτερα και ορθότερα. Γι' αυτό ο λαός παλαιότερα έλεγε για κάθε μορφωμένο: αυτός φωτίστηκε! Γι' αυτό και ο αείμνηστος Ιουστίνος Πόποβιτς τόνιζε ότι, τότε θα έχουμε σωστή καθοδήγηση από τους πάσης φύσεως ηγέτες, όταν θα είναι φωτισμένοι ηγέτες!

Χάρις: Η εύνοια και η δωρεά του Θεού, που προσφέρεται στον άνθρωπο ελεύθερα, αλλά όχι και υποχρεωτικά. Σημαίνει επίσης και το αποτέλεσμα αυτής της εύνοιας που δείχνει ο Θεός προς τον άνθρωπο, στά πλαίσια του έργου για τη σωτηρία του. Η θεία Χ., που πηγάζει από τη σταυρική θυσία του Χριστού, προσφέρεται σε όλους τους ανθρώπους που πιστεύουν στον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν και προσπαθούν να τηρούν το νόμο Του. Η σωτηρία του ανθρώπου είναι συνισταμένη της θείας Χ. και της συνεργείας του ανθρώπου.

Χάρισμα: Το αποτέλεσμα της θείας Χάριτος, αλλά και η συγκεκριμένη δωρεά του Αγίου Πνεύματος προς τον άνθρωπο. Τα Χ. του Αγίου Πνεύματος είναι διάφορα, όπως τα Χ. ιαμάτων (=το θαυματουργικό Χ.), αντιλήψεις (=το Χ. της φιλανθρωπίας), κυβερνήσεις (=το διοικητικό Χ.), γένη γλωσσών (=το Χ. της πολυγλωσσίας) (Α΄ Κορ. ιβ΄, 28-31) που ήσαν ιδιαίτερα αισθητά στη ζωή της πρώτης Εκκλησίας. Οι χαρισματούχοι ποτέ δε λείπουν από την Εκκλησία και φαίνονται και σήμερα με το διορατικό, προορατικό και θαυματουργικό τους χάρισμα. Τα πρόσθετα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος είναι η εσωτερική πληροφορία, η

εσωτερική χαρά, τα δάκρυα κατανύξεως, τα αισθήματα απεριόριστου ευγνωμοσύνης προς τον Θεό, οι ελλάμψεις του νου κ.λπ., τα οποία πολλοί πιστοί - συνειδητοί - ταπεινοί Χριστιανοί γεύονται και απολαμβάνουν στή ζωή τους. Είναι δωρεές-χαρίσματα του Θεού στον άνθρωπο που Αυτός αποφασίζει και τα χορηγεί, χωρίς εμείς να μπορούμε να τα «κατακτήσουμε» ή να Του τα ζητήσουμε.

Χαρμολύπη: Η σύνθετη ψυχική κατάσταση του πιστού όπου μετά τα δάκρυα της μετανοίας και της συντριβής έρχεται η χαρά και η αγαλλίαση της συγχωρήσεως.

Χύμα: Ο τρόπος αναγνώσεως ενός κειμένου ή ψαλμού σε πεζό λόγο, ή ανάγνωση.

Χωρεπίσκοπος: Ο Επίσκοπος της χώρας ή των χωρίων ή του τμήματος μιας Επισκοπής. Ο αρχαιότατος αυτός τίτλος επιβιώνει στο βοηθό Επίσκοπο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου: «Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνας». Αντικατάσταση του τίτλου σήμερα έχει γίνει με τους τιτουλάριους αρχιερείς που είναι βοηθοί των Μητροπολιτών.

Ψευδεπίγραφα: Κείμενα στα οποία ο συντάκτης τους υπέγραψε με ψευδές όνομα. Στά Ψ. Ευαγγέλια, Πράξεις, Επιστολές και Αποκαλύψεις οι συντάκτες τους έθεσαν υπογραφή κάποιου άλλου εγκυρότερου προσώπου, συνήθως Αποστόλου, για να δώσουν σ' αυτά μεγαλύτερη αξία.

Ψυχή: Το ένα από τα δύο συστατικά στοιχεία του ανθρώπου (το άλλο είναι το θνητό σώμα), που χαρακτηρίζει κυρίως τον άνθρωπο και που δόθηκε αποκλειστικά σ' αυτόν από τον Θεό και Δημιουργό του κατά τη στιγμή της συλλήψεώς του. Η Ψ. μετά το θάνατο του σώματος δεν πεθαίνει, συνεχίζει να ζει στην άλλη ζωή μέχρι την κοινή Ανάσταση των νεκρών, οπότε θα ενωθεί με το αναστημένο σώμα...

Πρεσβύτερος Γεωργίου Κουγιουμτζόγλου, Λατρευτικό Εγχειρίδιο (Στοιχεία αγωγής για την τάξη και τη λατρεία της Εκκλησίας), εκδ. Συναξάρι, Θεσσαλονίκη 1998.

Πηγή : www.myriobiblos.gr